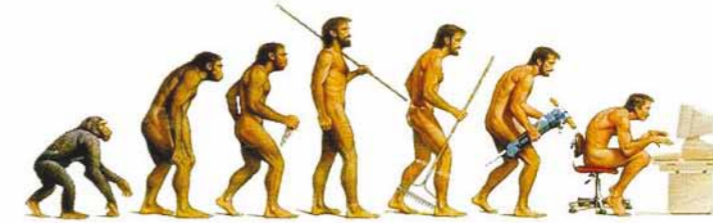


Het einde van een succesverhaal



De moderne mens ontstond tussen *grosso modo* 200.000 en 150.000 jaar geleden in Afrika. Voorzien van een sterk vergrote hersencapaciteit werd hij een succesvolle jager-verzamelaar die tussen ongeveer 100.000 en 10.000 jaar geleden alle grote continenten veroverde, op het onherbergzame Antarctica na.

De vele gevaren die de mens bij deze levenswijze omringden, maakten dat het geboortecijfer slechts weinig hoger lag dan het sterftcijfer en de levensverwachting gemiddeld slechts ongeveer 20 jaar was. Dit begon te veranderen met de neolithische revolutie die begon in het Midden-Oosten in de zogenaamde 'vruchtbare halve maan', toen landbouw en veeteelt ontstonden en zich van daaruit langzaam over de overige continenten verspreidden. Bij deze nieuwe levenswijze kon meer voedsel worden geproduceerd waardoor grotere en veiligere leefgemeenschappen konden ontstaan. De wereldbevolking begon hierdoor sneller te stijgen van *grosso modo* 6 miljoen rond 10.000 jaar geleden tot zowat 100 miljoen in het midden van de 18e eeuw, met een gemiddelde levensverwachting van ongeveer 27 jaar.

5 geboorten per seconde

En toen zorgde de industriële revolutie voor een 'dramatische' technologische vooruitgang op gebied van onder meer voedselproductie, hygiëne en gezondheidszorg, waardoor de kindsterfte steeds meer ging dalen en de levensverwach-

ting stijgen. De wereldbevolking steeg hierdoor van zowat 1 miljard in 1830 tot 2 miljard in 1930 en tot 3 miljard in 1960! Met de sedert-

Doemdenkers houden geen rekening met het menselijk vernuft dat steeds wel oplossingen zal vinden voor het probleem van de overbevolking.

dien steeds sterker stijgende wetenschappelijke kennis op gebied van onder meer geneeskunde en welzijnzorg ontstond de nauwelijks te stuiten exponentiële groei die het succesverhaal van de mens als soort tot op heden kenmerkt. Bij de aanvang van het nieuwe millennium (in het jaar 2000) werden per seconde 5 mensen geboren tegenover 2 sterfgevallen. Op 12 oktober 1999 werd onder grote belangstelling de 6 miljardste wereldburger via een officiële plechtigheid symbolisch gevierd en op 31 oktober 2011 is ergens ter wereld al de 7 miljardste mens geboren. Voorspellingen van een mogelijke daling van de bevolkingsgroei in bepaalde regio's lijken totaal

onvoldoende om de bevolkingstijging op wereldschaal tegen te houden en de vooruitzichten voor 2050 schommelen tussen 8 en 9 miljard.

Verstedelijking

Bij deze schets van de bevolkingsexplosie die het ontstaan van de mens op aarde kenmerkt, dient vermeld dat de wereldbevolking zeer ongelijk verdeeld is over de aarde. Alleen reeds India en China tellen elk meer dan 1,2 miljard inwoners. En dan is er het fenomeen, na de kolonisatieperiode door de rijkere landen, van de verstedelijking (een twintigtal steden, grotendeels in armere landen, heeft heden elk reeds tussen 10 en 20 miljoen inwoners en groeit nog steeds in snel tempo verder) en de migratie van armere naar rijkere landen (met bijvoorbeeld een sterke en voortdurende toe-

name van de allochtone bevolking in West-Europa). Dit alles maakt dat een dalende bevolkingsgroei in bepaalde landen of streken (of in bepaalde lagen van de bevolking) niet zal beletten dat de wereldbevolking nog lange tijd in snel tempo zal blijven groeien. De redenen hiervoor zijn talrijk. De voortplanting is een diep ingewortelde (en hierdoor gevoelsmatig sterk motiverende) biologische (en bijgevolg darwinistisch verworven) overlevingsstrategie. Deze in min of meer sterke mate binnen de perken houden vereist door de omgeving sterk beïnvloede ingrijpende culturele maatregelen en overeenkomstig gedrag. Zo blijken bijvoorbeeld inspanningen om geboortebeperking te propageren bijzonder moeilijk te zijn om godsdienstige redenen. Het probleem daar is de heiligheid (en dus onaantastbaarheid) van teksten die 2000 jaar en meer geleden geschreven zijn in omstandigheden waar overpopulatie nog onbekend was, de aarde grotendeels nog 'leeg' was en de (natuur) wetenschappelijke kennis aangaande dit alles nog nauwelijks bestond. Een andere reden is dat kinderen in een arm land vaak een belangrijke hulp zijn bij het werk op de akker of als steun voor de

oude dag. In rijkere streken zijn vrouwen (of de ouders of de familie) gemiddeld beter opgeleid, onafhankelijker in de keuze die gemaakt wordt en hebben mede hierdoor gemiddeld minder kinderen, waardoor deze dan weer een betere opleiding kunnen krijgen.

Blind voor de toekomst

Het succesverhaal van de mensheid (tenminste zoals afgeleid van de snelle bevolkingstoename) leidt echter tot steeds luider klinkende bedenkingen en ongerustheid over de gevolgen van de overpopulatie voor niet alleen het in even grote mate veranderend milieu als ook voor de toekomst van de mens zelf. Robert Wallace (1697-1771) stelde reeds in 1761 in zijn "Diverse Perspectieven op de Mensheid" het probleem van een te grote bevolking. Het was echter vooral Thomas Malthus (1766-1834), een hoogleraar economie in Cambridge, die in 1798 in zijn "Essay over het Principe van Bevolking" uitrekende en argumenteerde

sians plafond") zal leiden tot een catastrofe die slechts door een vorm van "morele dwang in verband met de voortplanting" afgewend zou kunnen worden. Dit leidde op het einde van de 19e eeuw tot het neomalthusianisme dat stelt dat overbevolking via geboortebeperking door onder meer anticonceptiemiddelen dient bestreden te worden. Deze zogenaamde "malthusiaanse catastrofe" wordt tot op heden door een meerderheid beschouwd als een doemdenken over de bevolkingsgroei die niet zal gebeuren omdat daarbij onvoldoende rekening wordt gehouden met het menselijk vernuft dat steeds wel oplossingen zal vinden voor het probleem van de overbevolking. De belangrijke vraag bij dit laatste is in hoeverre deze instelling ingegeven wordt door het tijdperk van fantastische en voortdurende veranderingen die de mens van 2011 meemaakt en hierdoor mogelijk blind is voor wat een nog ver lijkende toekomst te bieden heeft. Hoewel berekeningen en vooruitzichten op dit gebied moeilijk en ris-

digheden zullen zijn, is een andere zaak. Hoewel er een immense kloof is tussen de consumptie per hoofd van de bevolking van de rijkste en de armste landen, draagt toch ook elk individu in mindere of meerdere mate zijn steentje bij tot de

12 miljard mensen moet zowat het maximum zijn dat de aarde kan (ver)dragen.

door de mens veroorzaakte steeds zorgwekkender wordende milieuwijzigingen die worden gebundeld onder de Engelse benaming "global change" en die met het voortschrijden van de jaren een steeds zorgwekkender peil zullen bereiken. De groei van de wereldeconomie en de stijging van de levensstandaard brengt met zich een dreiging mee van uitputting van grondstoffen. Door onder meer de ontbossing vermindert de diversiteit van het leven op aarde zienderogen. Onbegrensde behoefte naar beperkte bronnen leidt onder meer tot vervuiling tot zelfs in zeer afgelegen terrestrische en maritieme territoria en uitputting van de bronnen. Met het smelten van de gletsjers en ijskappen zal de zeespiegel, zij het deze eeuw nog zeer langzaam, stijgen en vooreerst vooral vele eilanden en lage gebieden (zoals Bangladesh) dermate bedreigen dat mensen uiteindelijk verplicht zullen worden om massaal te verhuizen naar veiligere gebieden.

Niet iedereen beseft ten volle dat bijvoorbeeld nog tijdens de laatste ijstijd mensen op de bodem van de Noordzee rondliepen en dat gedurende veruit het grootste deel van de geschiedenis van de aarde het gemiddeld voldoende warm was zodat er

geen ijskappen waren en de huidige lagere gebieden op aarde alle bedekt waren met ondiepe zeeën. Samen met voedselschaarste vormt dit alles een zwaard van Damocles dat boven het hoofd van de mensheid hangt. Naast enerzijds armoede en gebrek aan de nodige voorzieningen in de armere landen, en anderzijds grotere economische groei en stijgende consumptie in de rijkere landen, lijken het probleem van de overbevolking en vooral ook de gevolgen ervan de grote problemen bij uitstek te zijn waarmee de mens reeds in de 21e eeuw terdege zal af te rekenen hebben. Het is dan ook de vraag in hoeverre de mens met zijn immense technologische capaciteit de juiste socio-economische en ethische weg zal inslaan teneinde zijn eigen succesverhaal in duurzame banen te leiden.

Walter Decler, bioloog en prof. em. Universiteit Antwerpen

De zeespiegel zal dermate stijgen dat mensen verplicht zullen worden om massaal te verhuizen naar veiligere gebieden.

dat de toename van de bevolking de voedselproductiecapaciteit zal overtreffen en bij een bepaalde waarde (het zogenaamd "malthu-

kant zijn, denkt men heden dat 12 miljard mensen zowat het maximum moet zijn dat de aarde kan (ver)dragen. Welke daarbij de leefomstan-